

PREOȚI MILITARI ÎN BASARABIA – MISIUNI, ACTIVITĂȚI, CONSTATĂRI, PROPUNERI

**Colonel (r)
prof. univ. dr.
Ion GIURCĂ¹**

Unirea Basarabiei cu România la 27 martie/9 aprilie 1918 a fost primul pas către Marea Unire desăvârșită la 18 noiembrie/1 decembrie același an, proces istoric în care armata și biserica, prin reprezentanții lor de frunte și marea masă a celor care le compuneau, au avut un rol incontestabil. Evenimentele din Rusia declanșate în februarie 1917, ajunse la apogeu în octombrie același an, au creat o stare de insecuritate pentru românii din spațiul dintre Carpații Orientali și Nistru, fapt ce a impus ca armata română să acționeze pentru restabilirea ordinii, apărarea bunurilor care-i aparțineau, asigurarea libertății de acțiune pentru factorii de decizie politică de la Iași și Chișinău, apoi, din primăvara anului 1918, pentru apărarea teritoriului dintre Prut și Nistru unde Sfatul Țării decisese unirea cu Țara. Inițial în Basarabia, la cererea Sfatului Țării, au acționat Diviziile 11 și 13 infanterie, 1 și 2 cavalerie, constituite în Corpul 6 armată comandat de generalul Ion Istrati. Evoluția situației pe frontul oriental, unde Rusia a încheiat pacea cu Puterile Centrale la 18 februarie/3 martie 1918, a impus României să încheie așa numita pace de la Buftea la 20 februarie/5 martie, care a avut ca prevederi și demobilizarea unor mari unități, între care și diviziile de infanterie aflate în Basarabia, introducerea pentru o scurtă perioadă în acest spațiu a Diviziilor 4 și 5 infanterie și a unor regimente constituite în Detașamentul „General Rășcanu”. În acele condiții, mai ales după semnarea păcii de la București la 24 aprilie/7 mai, în structura forțelor militare dintre Prut și Nistru au survenit alte modificări, între care constituirea comandamentului Corpului 5 armată, înlocuirea Diviziilor 11 și

CENTENARUL RĂZBOIULUI PENTRU ÎNTREGIREA NEAMULUI

13 infanterie cu Diviziile 9 și 10 infanterie, care rămâneau cu efective de război. La începutul lunii iulie 1918 se aflau în dispozitiv de apărare pe Nistru Diviziile 9, 10 și 15 infanterie, Divizia 1 cavalerie, care până în primăvara anului 1920 au dus lupte cu bandele bolșevice de peste Nistru și cu forțele ostile din Basarabia. În toată această perioadă s-a desfășurat procesul inițial de instalare a autorității și legiilor românești în Basarabia, inclusiv în privința desfășurării serviciului religios. Problemele cu care noua administrație se confrunta este relatată de către preoți militari de la unitățile aflate în misiune între Prut și Nistru, care reflectă situații relevante pentru cunoașterea realităților din acest spațiu românesc în privința desfășurării serviciului religios. Rapoartele preoților militari de la unitățile din Basarabia, referitoare la activitatea liturgică și pastorală, au fost trimise în conformitate cu ordinele circulare transmise de către Protoiereul Constantin Nazarie, șeful Serviciului religios din cadrul Eșalonului II al Marelui Cartier General, nr. 20/1918 și nr. 540/28 februarie 1919. Din multitudinea de rapoarte prezentăm două, relevante pentru cunoașterea stării de spirit din Basarabia în anii 1918 și 1919 în privința prezenței armatei române în acest spațiu și activității confesiorilor militari din două unități militare.

La 4 aprilie 1919, aflat la Chișinău în funcția de confesor al Brigăzii 15 artilerie, economul Ivan Gheorghiu i-a adresat lui Constantin Nazarie un raport asupra activității desfășurate ca preot militar în cele 11 luni de când unitatea sa fusese dislocată în cea mai importantă garnizoană din Basarabia. Conform uzanțelor și prevederilor regulamentare ale vremii, documentul a fost înaintat prin comandamentul brigăzii, dovadă fiind Raportul nr. 19 transmis comandantului acesteia, în care se arăta: „Am onoarea a vă înainta raportul de față, respectuos rugându-vă să binevoiți a dispune înaintarea lui către Prea Cucernicul Econom C. Nazarie, Protoiereul preoților militari la Marele Cartier General, Eșalonul II, Serviciul religios”². La 5 aprilie 1919 comandantul brigăzii a înaintat raportul la Marele Cartier General, documentul ajungând la destinație în ziua de 10 aprilie, fiind înregistrat în evidența Serviciului religios. În raport se arăta pe larg: „După ce cu Ordinul Nr. 812/1918 am fost mutat la Regimentul 1 vânători, am sosit la Chișinău la 12 aprilie 1918 și am fost numit de către comandantul Corpului 5 armată (generalul Ion Istrati, n.a.), ca confesor al garnizoanei Chișinău, având locuință chiar în casele Arhiepiscopiei, să fac serviciul religios la Catedrala orașului și să observ de aproape toate mișcările călugărilor și preoților ruși ce se agitau.

Am stăruit în scris și I.P.S.S. Anastasie, arhiepiscopul Chișinăului și Hotinului, a admis ca să pomenesc la slujbe familia noastră regală și a Mitropolitului Pimen al Moldovei, eu însumi am fost admis a servi românește în săptămâna patimilor și cea luminată.

La 18 aprilie am luat parte la potolirea mișcării de rebeliune a țăranilor din satul Budești, lângă Chișinău, și în urma cuvântărilor ținute, țăranii au cerut iertare în genunchi și nu s-a vărsat sânge.

La 25 aprilie am însoțit pe I.P.S.S. Anastasie în călătoria la Iași, unde a refuzat să se supună Sfântului Sinod român – cu toată stăruința pusă-și deci a recunoaște unirea bisericii basarabene cu biserica regatului, cum recunoscuse politicește. I.P.S.S. pleacă la Moscova la 3 mai 1918.

La 8 iunie am dat lămuriri I.P.S.S. membrii al Sfântului Sinod în sala de ședințe din Palatul Mitropolitan din Iași, fiind de față domnii miniștri S. Mehedinți și Inculeț, și am insistat a se face ceva cu rezolvarea crizei bisericești din Basarabia, căci rușii și chiar moldovenii vedeau în această stagnare o slăbiciune a noastră, părere la care s-au aliat și I.P.S.S. mitropolitul Pimen și P.S.S. episcopul Teodosie al Romanului, care până aici susțineau amânarea până la toamnă.

Dovadă că așa era, a fost mișcarea cu caracter revoluționar a peste 800 de femei din Chișinău, care ziceau că «trebuie a se dezveli cu forța statua țarului Alexandru II (ce fusese acoperită cu rogojini de bolșevici), ca să trimită Dumnezeu ploaie», mișcare pusă la cale de preoții ruși care au dispărut. La 16 iunie opresc cu forța plecarea la Odesa a protosinghelului Ghenadie Robeja, ieconomul Mitropoliei, și-l oblig a da în primire călugărilor români averea Mitropoliei.

Atașat temporar pe lângă persoana domnului general Văitoianu, comisar general al Basarabiei, duminică 17 iunie îl asist la luarea declarațiilor scrise a P.S.S. arhieriei ruși Gavriil și Dionisie: «Că credincioși jurământului către Sfântul Sinod rus, ei pleacă din Basarabia», iar eu cu Arhimandritul Gurie ținem locul de vicari până la venirea Arhiepiscopului român. În această calitate, și cu Ordinul Nr. 7554/1918 al Comisariatului general al Basarabiei, în zilele de 20, 21 și 22 iunie merg personal însoțit de părintele Gheronte Guțu, arhidiaconul Mitropoliei, un bun român, și un plutonier major de jandarmi înarmat, și înlocuiesc stareții ruși din mănăstirile Căpriana, Țigănești și Dobușa, cu comisii compuse din călugări români.

Sâmbătă 23 iunie primim și instalăm în scaun pe I.P.S.S. Nicodim, când încetează vicariatul nostru. Vineri 29 iunie se hitoronisește preot

arhideaconul Gherontie Guțu și se întărește stareț la mănăstirea Căpriana cu gradul de protosinghel, aceasta și ca o recompensă pentru serviciile aduse cauzei române, găzduindu-mă și ajutându-mă în greaua mea muncă. Formez apoi un cor (cu propriile mele mijloace) compus din 11 domnișoare, îmbrăcate în frumoase costume naționale care au cântat în sala eparhială din Chișinău la matineurile Universității populare diferite imnuri religioase și naționale, stârnind furtuni de aplauze și făcând chiar pe ruși să ne privească altfel și să ne simpatizeze. Prin îngrijirea Comisariatului general, am mers cu acest cor și în satele: Căpriana, Strășeni, Năpădeni și Bricani, unde pe lângă imnurile sfintei liturghii la biserică, am cântat și la șezătorile literare, iar țăranii bătrâni, tineri, femei și copii, nu mai puteau de bucurie, ne luau cu drag pe la casele lor, ne ospătau și găzduiau și admirând costumele naționale ale fetelor spuneau: nu am crezut că românii cântă așa de frumos și au așa frumoase haine pe care nu le-am mai văzut, iar la plecare ne petreceau până afară de sat. Dacă se urma așa înainte poate alta era azi situația din Basarabia unde tot suntem priviți cu neîncredere și chiar cu dușmănie. Fiind mutat de la Regimentul 6 vânători la Brigada 15 artilerie, am servit regulat la biserică militară din Buicani de la 25 decembrie 1918 și până azi, și prin felul servirii și prin cuvântări de înfrățire, am reușit a face să vină la biserică și săteni din Buicani, făcându-i să se apropie de noi, iar unii chiar și-au măritat fetele după plutonieri majori din regimente, fapt ce m-a înveselit foarte mult, căci acești locuitori moldoveni rusificați nici că voiau să audă de noi.

Am luat parte, chemat special de Dl. Lt. colonel Brătescu, Prefectul poliției, la depunerea jurământului gardiștilor basarabeni și

prin cuvântările ținute i-am făcut să fie mereu cu gândul la datorie, păzind averea, liniștea și viața cetățenilor frați cu ei. Și de unde erau molâi, au devenit foarte energici, plătind vreo patru cu viața lor prinderea atâtor bandiți ce operau în orașul Chișinău¹³.

La 6 aprilie 1919, confesorul Regimentului 34 infanterie, din cadrul Diviziei 9 infanterie, econom B.I. Roșieru, aflat la Atachi, a transmis, în baza aceluiași ordine circulare, un Memoriu către șeful Serviciului religios din Marele Cartier General, referitor la activitatea desfășurată în Basarabia: „Zi vrednică de ținut minte va fi pentru mine 7 mai 1918, când pentru prima dată am pus piciorul pe pământul Basarabiei. Inima mea avea palpații de bucurie, că Dumnezeu m-a învrednicit ca și eu să iau parte la înfăptuirea unei părți din visul dorit de străbunii noștri. Pășesc cu încredere, în fruntea vitejilor mei fii suflați și în satele pe unde treceam un neastâmpăr nu-mi da pace, cel de a vorbi cu frații noștri basarabeni care de drept erau cam supărați, de multele neajunsuri ce li se făcuse de parte din armata noastră. Îmi era mai mare dragul să stau de vorbă cu sătenii, dar de multe ori nu puteam să-mi astâmpăr oftatul, la multe neajunsuri pe care mi le povesteau că le pățise din partea armatei noastre și de aceea ne priveau și pe noi ce eram în trecere, cu mare neîncredere. Ajuns în satul Camenca la ora 2 p.m., unde am și poposit până a doua zi, pe la ora 4 se prezintă la mine o femeie și mă roagă să-i cunun pe fiul său, căci preotul local îi cere prea mult (100 ruble). Am rugat pe toți domniile ofițerii să facem o faptă caritabilă și să cununăm noi pe fiul văduvei sărace. Toți domniile ofițerii, au primit cu dragoste propunerea mea, asistând toți ca nuni, făcând tinerei perechi un cadou de 1.000 lei. Cununia am oficiat-o eu, căci deși

satul era moldovenesc, preotul era rus și nu citea moldoveneste. Cu mare bucurie au asistat la oficiere sătenii și sătencile, rugând pe domnul general să mă lase preot la ei. În ziua de 9 mai, când toți basarabeni au obiceiul de a serba pe Sf. Nicolae de primăvară, am luat parte la serviciul divin în biserică din satul lablona, după serviciul divin am oficiat în fața trupei și a sătenilor un te-deum, după care printr-o cuvântare am arătat trecutul și legăturile noastre de neam și modul de purtare ce trebuie să avem unii față de alții ca frați de sânge. După masă domniile ofițerii și trupa au luat parte la petrecerile satului. A doua zi am pornit spre orașul Bălți, unde am cantonat o noapte, de aici pornind am ajuns în satul moldovean Rădoaia, unde iarăși am poposit. În satul Rădoaia am vizitat pe preot și școala, aici am constatat mai multă dragoste din partea sătenilor față de noi, căci mare parte din săteni dau pâine și brânză soldaților și la plecare ne-au petrecut cu dragoste. Pornind înainte am ajuns în orașelul Căprești, locuit numai de evrei fără să fie suflet creștinesc în el și aici am poposit o noapte. Pe ziua de 12 am ajuns în satul Șoldănești lângă gara cu același nume, unde era locul de stabilire al regimentului. Trupa a fost plasată prin diferite sate și pe marginea Nistrului. Sosind Dl. comandant colonel Dumbravă, ce fusese la Iași, am stabilit și programul meu, așa că timp de trei luni, cât am stat aici, zilnic am vizitat satele ce ocupau trupa și unde am făcut serviciu cu preoții locali, după fiecare serviciu oficial și te-deum urmat de cuvântări și sfaturi. Serviciile am făcut în satele: Șoldănești, Porcani, Tereuca, Glingeni, Lipca, Mihurcani, Șiștaci, Coșniaca, Olișcani, Răspopeni, Samișcani, Țăpordeni și Cobala. Împreună cu Dl. comandant am vizitat mănăstirile Japca, Cușilovca și

CENTENARUL RĂZBOIULUI PENTRU ÎNTREGIREA NEAMULUI

Dobrușa. Cu mare părere de rău am putut constata că majoritatea preoților ne privesc foarte rău, și deși moldoveni serveau rusește. Deși sunt moldoveni, însă sunt cu totul rusificați, din cauza avantajelor ce aveau, la înmormântări cereau câte 50-60 și 100 ruble și la cununii tot la fel, bisericile au câte 40-50 și 100 desetine (unitate de suprafață de 756 m², n.a.) pământ de cultură de care se folosesc tot preoții. Preoții nu statu de vorbă cu sătenii, ci sunt priviți ca burjoi (boieri). Se mirau că eu le vorbeam și le dădeam sfaturi. În vara trecută fiind lipsă de ploi și plantele pierreau fiind pustiire, am sfătuit sătenii să semene în locul păioaselor păpușoi des pentru nutreț, care a reușit foarte bine. Mai toți

sătenii priveau rău armata noastră, pe motiv că cavaleria ce fusese înaintea noastră (Divizia 2 cavalerie, n.a.) îi furau și îi înșelau, am găsit pe la săteni mai multe bonuri false date pentru orz, ovăz, porumb, etc., și neplătite. Văzând că trupa noastră este disciplinată și-i ajută la munca câmpului foarte mult se bucurau și-i iubeau pe soldați. În multe părți se rugau să nu plece trupa, căci ei singuri o întrețin. Sătenii priveau armata ca apărători ai boierilor, spunând că n-au venit pentru înfrățire ci pentru apărarea boierilor și aceasta o ziceau pe bază că mulți din domnii ofițeri de la cavalerie căutând să servească pe boierii cărora bolșevicii le fărâmaseră curțile, îi apăsau pe săteni să le plătească stricăciunea. Am întâlnit propagandiști, dar întrebând pe săteni dacă le-a vorbit cineva ei mi-au spus că nu le-a vorbit nimeni. Dl. commandant al nostru a și făcut raport pentru propagandiști că nu fac nimic, ci se plimbă în multe părți de prisos. Pe ziua de 19 iulie am plecat cu tot regimentul la orașul Soroca, unde trebuia să ne stabilim garnizoana. Ajunși la Soroca pe ziua de 20, aici am stabilit programul, de trei ori pe săptămână să țin conferințe la trupă pe batalioane, iar duminica și în

zilele de sărbătoare oficiam serviciul divin în biserica din satul Bujoreanca, unde aveam două batalioane, ca să poată asista și trupa la serviciu. Am mai avut în îngrijire și spitalul de boli molipsitoare din Soroca. Și aici în Soroca preoții erau contra noastră, invocând ca motive că au copii care au învățat rusește și nu pot sta în România, și că noi suntem un stat sărac și am venit să ne hrănim în țara lor, dar în curând o să plecăm, că nu putem ține la luptă cu rușii. Cu toate că populația e moldovană în satul Bujoreanca, preotul nu voia să servească moldovenește, numai eu le serveam moldovenește și le părea foarte bine. Pe ziua de 6 decembrie formându-se ordinea de bătaie, am plecat cu două batalioane la orașul Atachi, ce e față în față cu Moghilev, oraș în Ucraina. În Atachi populația este în majoritate formată din evrei și o parte ruși, aici am servit până în ziua de 27 decembrie, când am plecat în concediu pentru 30 de zile. În timpul cât am fost în concediu s-au întâmplat luptele cu bandele bolșevice. Pe ziua de 27 ianuarie sosind din concediu, am găsit un mai mare câmp de a-mi desfășura activitatea, mai cu seamă că multe din sate au luat parte la lupte alături de bolșevici în contra armatei noastre. Am început activitatea mea cu orașul Atachi, în asistența D-lui general al Diviziei 9 și a unui numeros public, în biserică și afară din biserică am oficiat te-deum, în urmă am ținut cuvântare și am rugat publicul să depună jurământ de credință M.S. Regelui și supunere legilor țării. În Atachi am înființat o societate culturală românească. Societatea are de scop de a înființa cursuri de adulți, bibliotecă cu cărți morale și literare românești și filantropică, de a ajuta pe cei sărguitoari și copii săraci ce se vor distinge la învățătură, fără deosebire de naționalitate. Am fost prin câteva sate ca: Volocineț, Unguri, Arionești, Lipnic și Săuca, unde am oficiat te-deum și am ținut cuvântări și sfaturi. Pentru a-mi putea desfășura o activitate mai mare, am cerut de la regiment o căruță pentru transport din sat în sat. Căruța mi s-a pus la dispoziție, așa că acum voi începe fără preget semănarea cuvântului frățesc prin toate satele din sectorul regimentului meu, care numără peste 30 sate. Modul de procedare îl cunosc destul de bine, mai cu seamă că sunt de aproape un an în Basarabia. De munca și roadele ce voi putea aduce, voi raporta la timp. Până acum domnii ofițeri și trupa din Regimentul Constanța nr. 34 au fost de laudă în purtarea față de săteni. Este necesar a se interveni către P.S. Arhiepiscop al Chișinăului și Hotinului să impună preoților să țină conferințe în graiul moldovenesc, la care să luăm parte și noi preoții militari, să li se interzică preoților de a se mai tocmi pentru servicii. Seminaristilor ce cer să fie hirotonisiți să li se dea parohii în Basarabia. Învățătorii iarăși trebuie

trimiși cel puțin un an sau doi în țară și apoi să li se dea catedre în Basarabia. Ca protoierei și subprotoierei să fie aduși preoți din țară. La reședințele de voloste (similar cu plasa ca unitate administrativă, n.a.) să fie puși învățători din țară, care ca și subprotoierei și învățătorii să țină conferințe. Ca funcționari în Basarabia e bine a se trimite pe la sate mai mult moldoveni, căci se împacă mult mai bine cu spiritul basarabean. O vizită de plăcere a P.S. episcopi din țară n-ar strica să se facă, căci ar aduce multe roade de mai mare înfrățire, căci poporul basarabean e foarte primitiv și o socotesc ca o băgară în seamă din partea patriei mame. În multe părți mi s-a spus că de ce nu vin oameni de seamă care să le grăiască și să stea de vorbă cu ei, mulți mi-au spus că mai marii noștri vin numai la Chișinău, dar nu se coboară la sate în mijlocul poporului. Cu cinste și cu dreptate se câștigă foarte lesne sufletul poporului basarabean. E necesar să se trimită funcționari buni, căci numai așa se poate face înfrățirea mai bine, căci ei cunosc pe funcționarii ruși ca pe niște satraپی, care nu le făceau dreptate decât celor ce dau ruble mai multe, așa ca să vadă că la noi se dă dreptate celui ce o are, nu celui ce dă bani. În ținuturile ce au fost ocupate de trupele austriece (în nordul Basarabiei, n.a.), boierii au fost foarte mult protejați, așa că și-au arendat moșile la săteni forțându-i a plăti câte 150 ruble de ținerea, care mai înainte se arenda cu 10-15 ruble, e bine a le impune să le restituie banii sătenilor. Orice alte propuneri voi raporta la timp¹⁴,

Multe din rapoartele trimise de către preoții militari aflați în Basarabia evidențiau reacția preoților locali față de cerința firească de desfășurare a serviciului religios în graiul moldovenesc, care fie că invocau apartenența la biserica rusă, fie lipsa cărților bisericești în limba română pe care să le utilizeze în diferite situații. Față de această situație, la 8 mai 1919 Constantin Nazarie a adresat un raport Ministrului Cultelor și Instrucțiunii, în care ară-

ta: „Din referatele și informațiile ce avem, pe cale verbală, se constată că starea duhovnicească din cuprinsul Basarabiei nu este tocmai mulțumitoare, mai ales că ea provine din situația bisericească de acolo. Preoții locali în general, ostili nouă, din împrejurări ce nu se pot discuta acum, continuă, în multe părți, să efectueze serviciul religios, chiar în comune curat românești, în limba slavonă și astfel nu întrețin legătura sufletească între noi și ei, pe motivul, mai ales, că nu au cărți în limba română. Motivul acesta, dacă nu este pe deplin justificat, își are totuși, temeiul său. De aici, necesitatea de a se pune la îndemâna preoților basarabeni toate mijloacele pentru atingerea scopului firesc și legal, pe care-l urmăresc, nu ca mijloc de siluire a conștiințelor, ci ca mijloc de luminare și îndreptare către țelul românismului. În țară se găsesc la toate bisericile cărți vechi – bineînțeles fără valoare istorică – cu litere slavone, care ar putea fi imediat utilizate cu mare folos, în Basarabia, și fără nicio pagubă în țară la noi. Aducând acestea la cunoștința D-voastre, sper că P.P.S.S. vă vor da tot concursul, întru atingerea scopului mare al Neamului și că D-voastră ve-ți lua urgente măsuri, pentru ca răul în chestiune să se remedieze și că, înlocuindu-se cărțile bisericești slavone cu cărțile românești deocamdată cu litere slavone, să se curme, pentru totdeauna, cu scuza de a nu se avea la îndemână mijloacele trebuincioase unei vieți duhovnicești cu adevărat românească¹⁵.

Din toate rapoartele transmise din Basarabia rezultă problemele de natură diferită cu care autoritățile române se confruntau după realizarea Marii Uniri, într-un spațiu în care trecutul nu fusese dat uitării, iar o propagandă activă, dirijată de la Moscova, sădea neîncrederea în armata și clerul român, preocupat de introducerea serviciului religios după regulile Bisericii Ortodoxe Române și desfășurarea unei intense activități de educație națională.

MILITARY PRIESTS IN BESSARABIA – MISSIONS, ACTIVITY, OBSERVATIONS, PROPOSALS

The article shows with the help of two reports the state of mind in Bessarabia in 1918 and 1919 regarding the presence of the Romanian army in this territory and the activity of military priests. The Romanian clergy was preoccupied to introduce the religious service after the rules of the Romanian Orthodox Church and to realize an intense national education activity.

Keywords: Constantin Nazarie, military priest Ivan Gheorghiu, military priest B.I. Roșieru, Bessarabia, General Headquarters

NOTE

1 Universitatea „Hyperion” din București.

2 Arhivele Militare Române, Fond Marele Cartier General, Serviciul religios, dosar nr. crt. 4, vol. II, f. 7.

3 Ibidem, ff. 8-9.

4 Ibidem, ff. 12-14.

5 Ibidem, f. 41.